

Met de serie 'Vegan versus vee' wil de redactie lezers objectief informeren over het oplopende spanningsveld tussen de productie van dierlijk en plantaardig eiwit. Veeteelt maakt onderscheid tussen feit en fictie, al zal blijken dat er vaak meer waarheden bestaan. De artikelen geven input waarmee u zich kunt mengen in discussies over dierlijk eiwit. Deel 5 maakt de balans op: welke rol past bij het dier in een moderne landbouw?

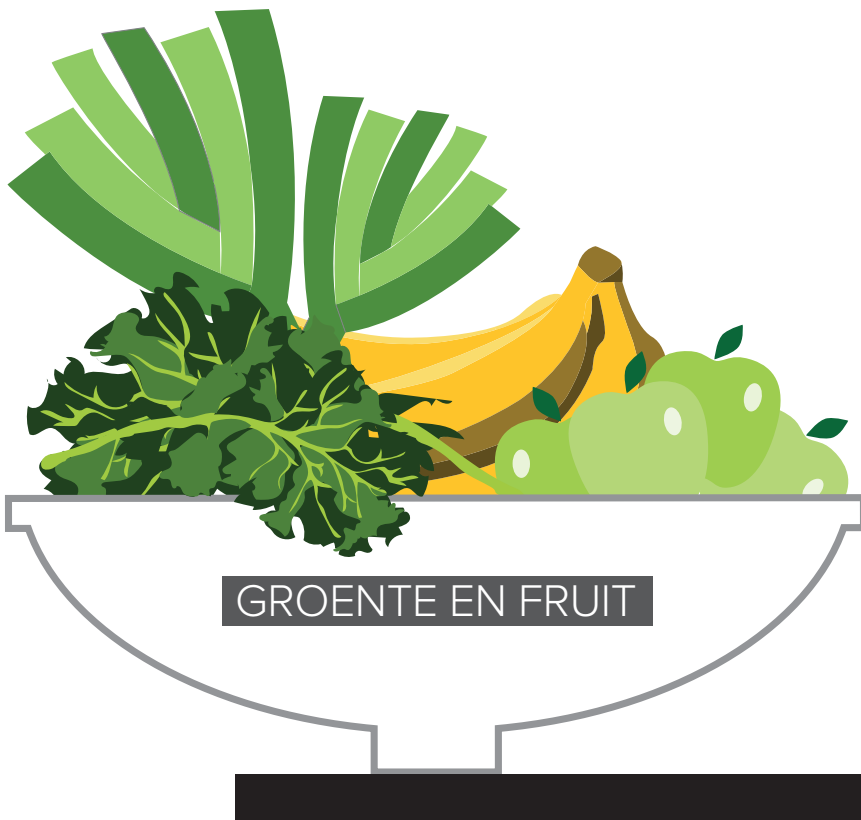
Balanceren tussen dierlijk en plantaardig eiwit

Het spanningsveld tussen dierlijk en plantaardig eiwit is niet zwart-wit. Het is niet een kwestie van het één is goed, het ander verkeerd. In het slot van de serie 'Vegan versus vee' een terugblik, een samenvatting en de conclusie dat de bodem het vertrekpunt moet zijn voor het landbouwkundig gebruik.

Veeteelt nam u de afgelopen maanden mee in het oplopende spanningsveld tussen dierlijk en plantaardig eiwit. Vlees eten is voor (jonge) mensen niet meer vanzelfsprekend en de vraag naar plantaardige alternatieven voor melk zit in de lift. Wat is er aan de hand? Wie de vier artikelen van Vegan versus vee heeft gelezen kreeg een beeld van wat de aanleiding was voor dit oplopende spanningsveld (deel 1). Grote thema's als de impact van veehouderij op het klimaat en de impact van dierlijk eiwit op de volksgezondheid kwamen aan bod in deel 2 en 3. Het meest recente artikel uit de reeks liet zien hoe vlees- en zuivelverwerkers omgaan met de veranderingen in het eetpatroon van consumenten. Behoorlijk divers, zo bleek. Zeker in de zuivelwereld ligt de verschuiving van dierlijk naar plantaardig eiwit gevoelig.

Bodem als uitgangspunt

Het laatste deel van de artikelenreeks vat samen en trekt conclusies. Belangrijk in deel 1 was de boodschap dat met name de westerse consument in de loop der jaren steeds meer dierlijk eiwit is gaan nuttigen. De natuurlijke balans tussen dierlijk en plantaardig eiwit is zoek. Kort na de oorlog lag die balans op fiftyfifty, maar met

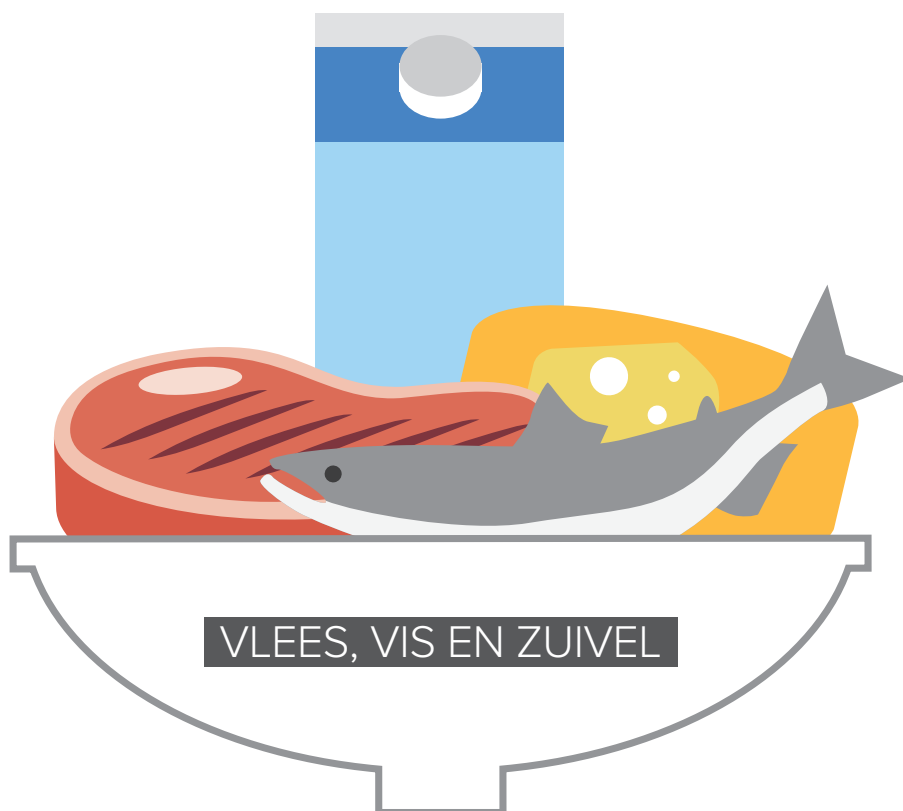
de toenemende welvaart is inmiddels zestig procent van het genuttigde eiwit van dierlijke oorsprong. 'De vraag naar dierlijke producten is leidend geworden in ons voedselsysteem. Zo werkt de markt. Ecologisch gezien zou het omgekeerd moeten zijn, ecologisch gezien zou het dier dienstbaar moeten zijn aan de bodem', zegt Kees van Zelder, portefeuillehouder klimaat en duurzame energie voor LTO. De mineralen (mest) van dieren komen in een goed functionerende (kringloop)landbouw ten goede aan de bodem. 'Uit dat oogpunt is het dier onmisbaar voor de mens. Ik ken wel teelten waar de mest van dieren ontbreekt, maar dat zijn uitzonderingen. Mineralen uit mest hebben een functie en kunnen de inzet van kunstmest terugbrengen', zegt Van Zelder. Hij noemt de bodem niet voor niets een gamechanger in het spanningsveld tussen dierlijk en plantaardig eiwit. De bodem moet volgens hem het uitgangspunt zijn bij de gewaskeuze van een landbouwperceel. Grond die geschikt is voor akkerbouw zou in de optimale situatie inzetbaar moeten zijn voor de teelt van voedsel voor mensen. Op landbouwgrond waar dat niet lukt vanwege draagkracht, bodemstructuur of klimaat is permanent grasland een goed alternatief. Veehouderij is op die plekken een logische activiteit. Als veehouderij en akkerbouw elkaar volgens deze uitgangspunten afwisselen, ontstaat er een meer natuurlijk evenwicht bij de productie van dierlijk en plantaardig eiwit.

Nationaal bouwplan

Dat evenwicht is van belang omdat een overmatige consumptie van dierlijk eiwit ongezond is (deel 3) en niet duurzaam (deel 2). Uitstoot van methaan door de koe is evident, al blinken de koeien in Nederland en Vlaanderen wel uit in een lage methaanemissie per kilogram melk of vlees. En zeker, de veehouderij kan de maatschappij een waardevolle dienst leveren door te sturen op minder methaanuitstoot per koe. Maar de impact van dieren op de leefomgeving stopt niet bij methaan. Fosfaat, stikstof en biodiversiteit leggen ook een plafond in de omvang van de veestapel. Frits van der Schans, adviseur bij Centrum Landbouw en Milieu, ziet als oplossing een min of meer nationaal bouwplan voor zich: 'In Nederland beschikken we over 1,7 miljoen hectare landbouwgrond. Daar gaat de komende decennia nog wat vanaf voor de

bouw van woningen, bedrijven en wegen. Stel dat op langere termijn nog 1,6 miljoen hectare bruikbaar is voor landbouw. Daarvan is ruim 400.000 hectare veenweidegrond en circa 150.000 hectare zware klei. In die regio's horen melkkoeien, omdat je er niet veel anders kunt dan gras telen. Alle andere grond, circa één miljoen hectare, is in potentie te gebruiken voor akker- en tuinbouw', zegt Van der Schans. Uitgaande van een bouwplan in de akkerbouw dat voor een kwart bestaat uit 'rustgewassen' als graan of gras is er maximaal 850.000 hectare grasland beschikbaar voor melkvee. 'Bij een veebezetting van twee grootvee-eenheden per hectare hou je circa anderhalf miljoen melkkoeien en krimpt de Nederlandse melkveehouderij nauwelijks.'

Van der Schans erkent wel dat de totale veehouderij – dus inclusief varkens en pluimvee – de beschikbare milieuruimte in Nederland overschrijdt. 'We exporteren

Samenvatting deel 1

- Het eetpatroon van consumenten verandert: meer plantaardig en minder dierlijk eiwit.
- Consumenten hebben geen aversie tegen dierlijk eiwit, maar hechten wel aan aspecten als gezondheid en klimaat.
- In een duurzaam dieet wordt een derde van de eiwitbehoefte ingevuld met dierlijk eiwit.

heel veel dierlijke producten en blijven met te veel mest zitten. Plantaardige en dierlijke productie zijn nu niet in balans.'

Niet zwart-wit

Het spanningsveld tussen dierlijk en plantaardig eiwit is niet zwart-wit. Het is niet een kwestie van het één is goed, het ander is verkeerd. Deel 3 leerde dat dierlijk eiwit in ontwikkelingslanden dankzij de hoge voedingswaarde gecorreleerd is aan lagere sterftcijfers. Er bestaan in de wereld grote groepen mensen die het ontbreekt aan dierlijk eiwit. In onze omgeving is het eerder omgekeerd. In de kern gaat het om het (her)vinden van balans. Op de eerste plaats door een gezond evenwicht van dierlijke en plantaardige producten in ons eetpatroon. Landbouwminister Carola Schouten heeft dat doel ook voor ogen in haar Nationale Eiwitstrategie: 'We streven naar een goede en gezonde balans in de verhouding van dierlijke en plantaardige eiwitten in het eetpatroon van de consument, zonder de keuzevrijheid van de burger te beperken', zei ze augustus vorig jaar.

Dat betekent niet per definitie dat de productie van dierlijk eiwit in Nederland of Vlaanderen moet krimpen. 'Juist als je de wereld duurzaam wilt voeden, is het logisch om producten daar te produceren waar dat goed lukt. De Nederlandse delta is bij uitstek een gebied voor zuivelproductie. Dat blijft zo, ook als Nederlanders minder zuivel willen eten', stelt Sijne van der Beek, onderzoeker bij CRV. Hij vindt dat economische belangen bovendien nog te weinig ruimte krijgen in het debat. 'Wereldwijd gezien groeit de vraag naar dierlijk eiwit. Of het nu gaat om rundvlees, babymelkpoeder of voeding voor ouderen, er blijft veel vraag naar vlees en zuivel.'

Kringlooplandbouw

Herstel van een balans betekent wel dat de productie van plantaardige eiwitten (mondiaal) harder moet groei-

en. Voor de dierhouderij ligt er een opdracht om meer werk te maken van kringlooplandbouw, en als het kan in een zo klein mogelijke regio.

Wageningen University & Research heeft uitvoerig studie gemaakt van zo'n landbouwsysteem. Directeur Martin Scholten legt uit dat veehouderij een belangrijke rol speelt in een systeem van kringlooplandbouw. Die rol van het dier is driedig: het verwerkt voor de mens onbruikbare reststromen, het levert via mest waardevolle mineralen voor de bodem en het maakt voor mensen hoogwaardige voeding in een uitgebalanceerd dieet. Scholten voegt er graag nog een vierde aspect aan toe: kleuring en onderhoud van het landschap. Boeren zouden voor die maatschappelijke dienst (beter) beloond moeten worden.

Grote opgave met mest

In de kern gaat het bij kringlooplandbouw om een ander gebruik van grondstoffen. Scholten: 'Ten eerste door meer reststromen te gebruiken als diervoeder en minder veevoer te importeren dat ook bruikbaar was geweest als humane voeding. In de grondgebonden veehouderij speelt dat minder dan in de intensieve sector', erkent Scholten. Reststromen als bierbostel, perspulp en aardappelpersvezel worden door koeien al omgezet in melk of vlees. Waar nog een wereld te winnen valt, is met de mest. Om minder afhankelijk te zijn van het in ongenade gevallen kunstmest – want ongunstig voor het klimaat – zou de kwaliteit en benutting van dierlijke mest fors moeten verbeteren. 'Met drijfmest komen mineralen niet op de beste manier beschikbaar voor het gewas. De verliezen zijn nog te groot, daar ligt een grote opgave voor de veehouderij', benadrukt Scholten. Het scheiden van urine en vaste fractie moet leiden tot een betere kwaliteit van mest. Scholten: 'Nu is mest een kosten-

Samenvatting deel 2

- De landbouw is wereldwijd voor 25 procent verantwoordelijk voor de broeikasgasemissie, 14 procent komt voor rekening van de veehouderij.
- Runderen stoten vooral methaan uit. Methaan circuleert in een kringloop.
- Veehouders kunnen een dienst leveren aan het klimaat door de uitstoot van methaan te reduceren via voeding of fokkerij.

post, terwijl het in wezen een belangrijke grondstof is.' Per saldo laten we nog te veel reststromen uit ons voedselsysteem onbenut om vee te voeden. Omgekeerd zou je kunnen stellen dat er te veel dieren zijn voor de beschikbare hoeveelheid gangbare reststromen. Maar Scholten ergerde zich de afgelopen winter aan de polarisatie in de discussie over dieraantallen: 'Het draait niet per se om het reduceren van dieraantallen. Dat leidt eerder af van waar het werkelijk om draait: die omslag naar kringlooplandbouw, naar een andere basis van veehouderij. Want doorgaan op de huidige voet is ook geen optie.'

Eiwitdiversificatie in Vlaanderen

In Vlaanderen speelt het spanningsveld tussen dierlijk en plantaardig eiwit evenzeer. De toegenomen vraag naar plantaardige producten is voor het ILVO aanleiding om bijvoorbeeld onderzoek te doen naar de teelt van soja als vleesvervanger.

Maar ook in Vlaanderen gaat het om balans hervinden, weet Joris Relaes, directeur bij het ILVO. 'Wij spreken van eiwitdiversificatie. Er speelt een trend om meer plantaardig eiwit van eigen bodem te gebruiken. Maar we kunnen hier ook heel efficiënt melk produceren. Waarom zou je dat dan reduceren? Logischer is het om inspanningen voor het klimaat te richten op de minst efficiënte regio's.'

Als (meer) export daarvan het gevolg is, dan is daar niets mis mee, mits het gebeurt binnen milieugrenzen. Want milieudruk zal er altijd blijven, stelt Relaes, die eerder in Veeteelt al spitsvondig stelde dat kritiek op export selectief is: 'De chemische industrie in Antwerpen importeert olie uit het Nabije Oosten, maakt daar plastic korrels van en die korrels worden weer voor honderd procent geëxporteerd. Je kunt je afvragen hoe duurzaam dat is. Toch worden bij de export van de chemische industrie nooit

Samenvatting deel 3

- De Gezondheidsraad adviseert om dierlijk eiwit voor een deel door plantaardig eiwit te vervangen.
- Te veel verzadigd vet uit dierlijke producten verhoogt de kans op hart- en vaatziekten.
- Zuivel bevat veel goede voedingsstoffen, balans houden in de voeding is belangrijk.

vraagtekens geplaatst en bij die van de veehouderij wel.' De belangrijkste conclusie uit de complete serie Vegan versus vee – en zeker in deel 1 – is dat plantaardig en dierlijk eiwit niet tegenover elkaar staan, maar naast elkaar. Van der Schans beaamt dat: 'Het is geen kwestie van dierlijk eiwit óf plantaardig eiwit, dierlijk eiwit en plantaardig eiwit horen bij elkaar, maar wel in een gezonde balans. In de westerse samenleving eten we twintig, dertig procent te veel energie en eiwit per dag, meestal door een overmaat aan dierlijke producten. Dat is niet gezond voor mens en milieu, we zijn de natuurlijke balans kwijtgeraakt.'

De beste plek om vee te houden

De hamvraag die ertoe doet voor de Nederlandse en Vlaamse melk- en vleesveehouders is deze: als het dier een rol heeft en houdt in onze voedselketen, op welke plek ligt de productie dan het meest voor de hand? Zo veel mogelijk in de regio waar de klant de producten consumeert (regionalisering) of zo veel mogelijk in de regio waar de omstandigheden voor productie het gunstigst zijn? Het antwoord is even saai als waar: de waarheid ligt in het midden. Ja, als landbouw wil je de aarde leefbaar doorgeven aan een volgende generatie, dat betekent dat er grenzen zijn aan het belasten van de leefomgeving.

Kortom: er blijft ruimte voor grondgebonden bedrijven die weinig of geen grondstoffen uit tropische oorden gebruiken, die melk en vlees maken uit reststromen en gras. De omstandigheden daarvoor zijn zeer gunstig in Nederland en Vlaanderen. 'Dan is het evident dat we hier meer produceren dan consumeren. Als dat binnen de milieugrenzen lukt, is daar niets op tegen', stelt Joris Relaes. 'Er is ook niemand die andere sectoren vraagt om vermindering van productie. Maar de veehouderij zit wel op de rand van de hoeveelheid dieren die ze binnen de milieuruimte kan houden.' |

Samenvatting deel 4

- De opmars van alternatieven voor zuivel en vlees is een structurele trend.
- Binnen het segment zuiveldranken hebben zuivelvervangers een marktaandeel van 12 procent, tien jaar geleden was dat 4 à 5 procent.
- Volgens Rabobank zal de zuivelconsumptie wereldwijd in totaalvolume uitgedrukt meer groeien dan melkvervangers.